1

קרעי משי

במלחמת העולם השנייה התגלגל אביה של **גליה גוטמן** במסע נדודים במרכז אסיה, עם עוד עשרות אלפי פליטים שנסו מזרחה. שנים אחרי, יצאה הבת למסע בעקבות סיפורי האב למסע על דרך המשי העתיקה, בין מדינות ה"סטן" החדשות - טורקמניסטן, אוזבקיסטן, קירגיזטן והערבות האין־סופיות של קזחסטן

ביולי 1941, כשהדי הפגזות הצבא הגרמני כבר נשמעו היטב, עזב בחור צעיר את עיירת מולדתו בפלך לבוב בפולין (כיום אוקראינה המערבית) והחל לנוע מזרחה. כך, בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, החל מסע הנדודים של אבי על־פני אסיה התיכונה, עם עוד עשרות אלפי פליטים שנסו על חייהם – ברגל, בעגלות רתומות לסוסים, ובעיקר ברכבות משא שנעו על־גבי מערכת המסילות המסועפת.

הסיפורים של אבי על מחוזות דרכי המשי של מרכז אסיה הילכו עליי קסם. גדלתי על המראות של הסטפות, אותן ערבות רחבות ידיים בקזחסטן, על הטבע הנהדר ועל גובהם הנשגב של הרי השמיים בקירגיסטן, על כיפות הטורקיז האגדיות של ערי אוזבקיסטן, על מדבר החולות השחורים, על טעמם של המשמשים ושל האבטיחים שאין מתוקים מהם בעולם, על הנהרות אמו דריה וסיר דריה הכבירים, ועל ימים שבהם כדי לשרוד הוא היה מודד קרקעות, סבל, ואפילו נגן באופרה הקוחית. השנה יצאתי למסע משלי, בעקבות רסיסים של סיפורי ילדות, לראות ולחוות את המקומות מהסיפורים של אבא.

2

טורקמניסטן: מונומנטים מטורפים

כבר בדרך למטוס ראינו את הנשים הטורקמניות, בשמלותיהן הארוכות ובמטפחותיהן הצבעוניות הקשורות על שערן בדרך המיוחדת להן. גם אנשי עסקים שעיקר עיסוקם בנפט המתינו לטיסה לטורקמניסטן, ארץ של חולות שחורים בשממה של מדבר קראקום (Karakom).

באמצע הלילה, בלבה של ערבה אפלה, נגלתה מן האוויר עיר מוארת באור יקרות, עם מבנים חדשים ומפוארים ושדרות רחבות שחלקן אינן מובילות לשום מקום. כמה דקות אחר כך נחתנו באשגבט (Ashgabat), בירת טורקמניסטן. העובדה שרבים מבנייני הפאר המוארים עומדים ריקים מדיירים הוסיפה ממד וירטואלי לחוויה.

ילנה, המדריכה המקומית, בת לאם רוסייה גיבורת ברית המועצות ולאב טורקמני, שיבחה בחיוך דק את הנשיא גורבנגולי מוחמדוב ואת קודמו ספרמורט ניאזוב המנוח, שהכתיר את עצמו לטורקמן באשי, ראש האומה הטורקמנית. במסגרת פולחן אישיות, ביזארי אפילו במושגי אסיה התיכונה, הוא ציווה לקרוא את חודשי השנה על־שמות קרובי משפחתו (ינואר נקרא – איך לא – טורקמן באשי), אסר על מופעי אופרה, בלט וקרקס, ובנה מונומנטים מטורפים ששיאם בפסל מזהב יצוק בדמותו, המתנשא בכיכר הניטרליות לגובה של כ־15 מטרים ועוקב אחר מסלולה של השמש.

הנשיא הנוכחי ביטל אמנם חלק מן הגזירות שהטיל קודמו – חודשי השנה חזרו לשמות הנהוגים בעולם והותר אינטרנט במשורה – אך בפועל הוא ממשיך בדרך דומה, ומפתח במרץ עיר עתידנית, שלא לומר סהרורית. היא כמעט נוגעת ברכס קופט (Kopet Dag). מעבר לו, במרחק של כארבעים קילומטרים, שוכנת איראן. על אף הגבלות שונות, הטורקמנים נוסעים לאיראן לשופינג, ותיירים איראנים מגיעים לאשגבאט לשחק בקזינו, לשתות ולהתהולל.

השכם בבוקר נשים עם מטאטאי זרדים טיאטאו בשפיפת הגו את צדי הכבישים. אשגבאט, יציר כפיו של טורקמן באשי, הפכה תחת ידיו מעיירת נפט מאובקת לקריה של שיש וקרמיקה, כסף וזהב, ומזרקות המוזנות באמצעות תעלות מהנהר אמו דריה המרוחק מאות קילומטרים, ובמי מעיינות ובארות שנקדחו בסביבת העיר. תושבי המדינה מתגוררים בחלקם בערים, אך רבים הם עדיין נוודים שעיקר פרנסתם על כבשים ועל גמלים. אלה נחשבים לאורגי השטיחים מספר אחת של אסיה התיכונה. הילדה מתחילה לארוג כבר בגיל 6, ובהגיע המחזור הראשון היא תציג את יצירת הביכורים שלה. כנדוניה היא תארוג שטיח לפי כישרונה ומזגה, ותשבץ בו מוטיבים המעידים על חבל הארץ שבו נארג. לא כל הצעירות של טורקמניסטן נשמעות למסורת העתיקה הזו, ובערים הגדולות הופכים המנהגים האלה לנחלת העבר. ביקור במוזיאון השטיחים באשגבאט, שבו תצוגה מרתקת של שטיחים מרחבי המדינה, הוא חוויה.

היה חם בחוץ. נערות זקופות ויפות מראה בשמלות מסורתיות צחקקו לעומתנו. בשוק Gulistan מוכרות בשמלות צבעוניות ושיני זהב הציעו משמשים בטעם אלוהי, ירקות, קוויאר, לחמים, סוכריות. יצאנו לפארק

4

נשיא טורקמניסטן הקודם ציווה לקרוא את חודשי השנה על־שמות קרובי משפחתו, ובנה מונומנטים מטורפים ששיאם בפסל מזהב יצוק בדמותו

3

בשיפולי רכס קופט. בבית הקפה שבפארק חגגו בדיוק כנס מחזור, ואנחנו הוזמנו מיד להצטרף, הרמנו כוסיות וודקה ורקדנו. אנשים מאירי פנים ומכניסי אורחים הם יושבי מרכז אסיה.

גבעת הנשים המתגלגלות

את הדרך לקוניה אורגנץ' (Konya Urgench), שהייתה מהחשובות בערים של דרכי המשי של אסיה התיכונה, עשינו בטיסה. גם במטוס התנוסס תצלומו של הנשיא מוחמדוב, צעיר נצחי עם בלורית של כוכב קולנוע. טסנו מעל מדבר קראקום ומעל נווה המדבר של עמק חורזם (Khorezm) רחב הידיים, המקבל את מימיו מרחוק, מהנהר הגדול אמו דריה.

במבט מלמעלה אפשר היה לדמיין שיירות של סוחרים נעות על נתיבי הסחר הקדומים של דרך המשי, שחיברה בין אסיה ואירופה. מקור השם בסחר המשי, אחת הסחורות הנחשקות שעברו מסין לאירופה. במצרים, למשל, התגלה משי סיני משנת 1070 לפני הספירה. אורחות הגמלים, הפרדות והפילים הללו הובילו לא רק מוצרים וסחורות אלא גם רעיונות, אמונות ודעות ששינו את התרבויות, את המדינות ואת הדתות שצמחו לאורכה. הסחורות והרעיונות עברו מקצה לקצה, אבל הסוחרים עברו לרוב רק קטעים מהדרכים. הם נסעו לכמה ימים לשוק הגדול, וחזרו הביתה; ומשם המשיכו הסחורות עם שיירה אחרת, הלאה והלאה אלפי קילומטרים. הסחר היבשתי הזה נמשך עד המאה החמישית לספירה, והתכווץ מאוד עם נפילת האימפריה הרומית – אחת היבואניות הראשיות למוצרי מותרות אקזוטיים.

קוניה אורגנץ' נזכרת לראשונה בכתבי הדת הזורואסטרית הפרסית, ומתוארת כעיר יפהפייה עם בזאר גדול. אפילו הנוסע המוסלמי הגדול אבן בטוטה ביקר בה במאה ה־14, לפני שג'ינג'ס חאן וטימור לנג הרסו אותה כמעט עד היסוד. מה שנותרו הם מינרט ומאוזוליאום מרשימים, הנמצאים ברשימת אתרי מורשת של אונסק"ו.

מעבר לכביש מתרוממת גבעה ששמעה נודע למרחוק. מאות נשים פוקדות אותה וטומנות בין אבניה חפצי תינוקות, עריסות צעצוע זעירות ובדים, כסגולה

←

5

1. סמרקנד, אוזבקיסטן. הנקרופוליס, שורה של מוזוליאומים שבהם נקבר גם דודנו של הנביא מוחמד

2. אשגבט, טורקמניסטן. ארמון הנשיאות. הנשיא הקודם חיבב פאר והרבה זהב

3. בוכרה. רוקע נחושת. עבודות יד מופלאות

4. אשגבט. פסל הזהב של ניאזוב, הנשיא הקודם. מתנשא לגובה של כ־15 מטרים ועוקב אחר מסלול השמש

5. השוק באורגוט. אי־אפשר לדמיין את אסיה התיכונה בלי השווקים שלה

מסביב לעולם
19 עד 22 בספטמבר

חגיגות סתיו, הפרות באות

גם אחרי הקיץ הכי חם במאה השנים האחרונות, הסתיו בא בסוף. יש מקומות בעולם שבהם חוגגים את סיום הקיץ באופן מוחשי: העדרים יורדים ממרעה הקיץ למרעה הסתיו. בארץ הבדואים מזיזים את הכבשים ואת העזים מנקודה שחונה אחת לאחרת, קצת פחות מיובשת. באירופה עושים מזה חגיגה שלמה.

בבריקסן (Brixen) באלפים האוסטריים מקשטים את הפרות בפרחים ובפעמונים ומצעידים אותן בשיירה. גם הרועים מתקשטים, ומוסיפים ריקודים ומוזיקה, אוכל מקומי ודוכני מלאכות יד מסורתיות. גם באלפים הסלובניים מתקיימת חגיגה דומה, ליד אגם בוהין Bohinj היפה. כאן משלבים לצד הריקודים והמוזיקה גם תחרויות של מלאכות סתיו: ניסור עצים לקראת החורף, פרזול סוסים ועוד.

בריקסן, אוסטריה: 18 בספטמבר, מעשר בבוקר

אינטרנט: www.kitzbuehel-alpen.com/en
סלובניה: 19 בספטמבר
איפה: ליד אגם בוהין

חגיגות סתיו, נוסח סין

פסטיבל אמצע הסתיו (Mid-Autumn Festival) הוא חג סיני מסורתי, שנחגג עד היום בסין, בטייוואן, בסינגפור ובפזורה במערב. משפחות מתאספות לארוחה חגיגית תחת הירח המלא. על המזבחות במקדשים (וגם הביתיים) מוגשים כמנחות פירות עגולים, כמו תפוחים ואפרסקים, שמסמלים את הירח המלא ואת אחדות המשפחה. החג נקרא גם חג עוגות הירח, על־שם המאכל המסורתי שמקובל לאכול בסעודה הזו – עוגות בצורת ירח מלא עם מילוי מתוק משעועית אדומה. החג מציין גם את השחרור מעול הכיבוש המונגולי במאה ה־14. מסופר שאל תוך העוגות הממולאות הוחדרו פתקים, וכך העבירו הקושרים מסרים תחת אפו של הכובש. התקיפה התרחשה בחג, בשיא הירח המלא.

סן פרנסיסקו, שבה חיה קהילה אסייתית גדולה במיוחד, היא מקום טוב לצפייה בחגיגה. חמישה בלוקים בגרנד אווניו נסגרים לתנועה, ובמקום מתקיים יריד סיני גדול, עם הופעות, עם אוכל ועם חפצי אמנות סיניים.

מתי: 22 בספטמבר
איפה: סין, טייוואן, סינגפור וצ'יינה טאוון במערב

מסורת, משחקי אבירים

ב־1159 הביס פרידריך ברברוסה את יריבו דוכס מילאנו, וערך ביקור חגיגי אצל בן בריתו מהעיר קומו (Como). כדי לשעשע את האורח המכובד המארחים ערכו לכבודו טורניר אבירים. אלה התחרו זה בזה ברכיבה, בהשחלת טבעות על רומח תוך כדי דהירה, ושאר שעשועי אבירים. מאז ועד היום נמשכת המסורת, ומשחקי אבירים עדיין מתקיימים במסגרת ה־Palio del Baradello (טורניר ברבורסה, באיטלקית), כשכל כפר בסביבה שולח אביר מטעמו שייצג אותו בתחרויות.

לא רק האבירים המתחרים מתלבשים בסגנון ימי הביניים; העיר כולה מתקשטת, כולל הדוכס ואנשי חצר בגלימות חגיגיות. יש גם ריקודים ומוזיקה בכלים, בתלבושות ובאווירה של התקופה.

איפה: קומו, מחוז לומברדיה
מתי: עד 19 בספטמבר
אינטרנט: www.paliodelbaradello.it

6

7

שיירות הסוחרים על דרך המשי הובילו לא רק מוצרים וסחורות אלא גם רעיונות, אמונות ודעות ששינו את התרבויות ואת המדינות שצמחו לאורכה

6. דלת מעוטרת בחיווה. העיר כולה כמו מוזיאון ענקי לאדריכלות ולאומנויות

7. חיווה. חומות העיר העתיקה

8. חיווה. תקרת עץ מגולפת במסגד

9. סמרקנד, ניכר הרגיסטן. שלוש מדרסות, שבהן למדו לא רק אסלאם אלא גם אסטרונומיה, מתמטיקה, פילוסופיה וספרות

לפרי בטן. ראינו אותה, את הבחורה הצעירה שטיפסה על הגבעה ובידיה מנחה לאימאם המקומי. היא ישבה, עצמה עיניים בכוונה גדולה, חלצה נעליים, ואחרי שקיבלה ממנו ברכה ודחיפה קלה התגלגלה במורד הגבעה במהירות ובאמונה עמוקה וכואבת.

איכשהו כיוונה עצמה לקבר הימני שלמרגלות הגבעה – סימן לבן. לו הייתה מתגלגלת אל הקבר שמשמאל הייתה זוכה בבת, ומי שמוצאת עצמה באמצע, בין שני הקברים, מוטב שתתגלגל שוב. בפנים מיוסרות ובהתרגשות גדולה גררה עצמה הבחורה במעלה הגבעה והלכה לה. אחריה הגיעה בחורה נוספת. האימאם לא נותר מחוסר עבודה.

אוזבקיסטן: צריחים בטורקיז

חצינו לאוזבקיסטן. הבלגן, הדוחק והטפסים בגבול הם חלק בלתי נפרד מהחיים כאן. לפנות ערב הגענו לחיווה (Khiva), פנינה אמיתית על דרך המשי, בוהקת בשקיעה, צריחיה כמו משחק שחמט בטורקיז ובירוק, והיא חיה ותוססת. ירח צהוב עלה מעל המינרט הקצר (Kalta Minor), שנבנה במאה ה־19 וניצב בחזית המדרסה (בית ספר, בעיקר ללימודי האסלאם אך גם ללימודי אסטרונומיה, מתמטיקה, פילוסופיה וספרות). זו המדרסה

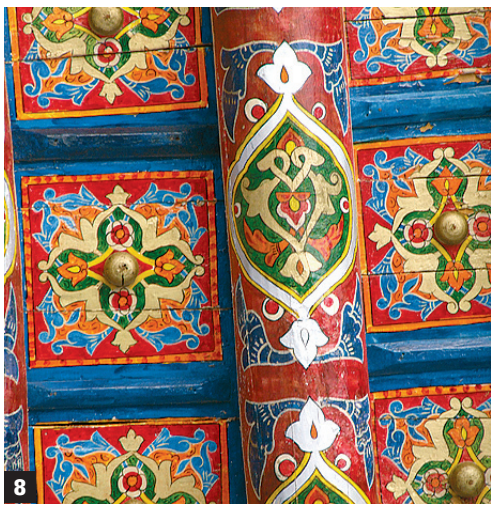
8

הגדולה ביותר בחיווה, והיא נקראת על־שמו של שליטה מימי הביניים, החאן אמין מוחמד. אף שבנייתו לא הושלמה מעולם, אין יפה כמוהו בכל מרכז אסיה.

המבנה תוכנן להיות הגבוה בעולם האסלאמי, אך בנייתו נעצרה עם מותו של אמין מוחמד. האגדה מספרת שכאשר השליט (החאן) של בוכרה גילה שבחיווה הולך ונבנה המינרט הגבוה בעולם, הוא בא בדברים עם האדריכל שיבנה עבורו מינרט גבוה עוד יותר. כשגילה זאת החאן של חיווה, ציווה להשליך את האדריכל מראש המינרט הבלתי גמור.

ב־Itchan Kala, העיר הפנימית ההיסטורית של חיווה, חי לו חיי נצח אל־ח'וארזמי, המלומד, האסטרונום והגיאוגרף הפרסי שנולד בה אי־אז לקראת סוף המאה השמינית, ושעל־שמו קרוי מושג האלגוריתם. על שפת בור המים היפה שבפתחו של המאוזוליאום על־שם פחלוואן מחמוד – פילוסוף, איש הגות סופי ומתאבק, שפעל כאן במאה ה־13 – נאסף קהל של נשים. הן לגמו מתוך ספל ממי הבאר, והיזו ממימיה על תינוקותיהן. עד היום זהו יעד מרכזי באוזבקיסטן לצליינים המגיעים לבקש ברכה, מזור ואושר. משפחות פסעו יחפות אל פנים המאוזוליאום המהמם ביופיו, קיבלו ברכה מהאימאם, וגמלו לו בעין יפה בדברי מזון ובמזומנים.

נסענו לבוכרה. הדרך ארוכה, רצופה בתים קטנים, גפנים, צפצפות, שיחים עם פרחים ורודים, ערבות, תעלות מים, עמודי חשמל, ופה ושם נקודת יישוב. כשחצינו את נהר אמו דריה, הלב החסיר פעימה. הוא רחב ידיים ממש כמו בסיפורים שאבי סיפר לי. מצדו האחד של הנהר מישורי האין־סוף של מדבר החולות השחורים קראקום, ומצדו האחר המדבר האדום קיזילקום.

ירח כתום התלקח מעל בוכרה. סביב בריכת Lyab-I-Khauz – שריד למערכת מפוארת של מיזוג אקלימי יחיד מסוגו, אחת משמונה ששרדו את ההרס הסובייטי – ניצבו שולחנות מסורתיים הנראים כמו מיטות עץ מחופות שטיחים. לידם עיר שלמה נושמת עשן שישליק, מפצחת חרצני משמש מיובשים, שותה ורוקדת. בתוך דקות מצאנו את עצמנו רוקדים בתוך השמחה העממית החיננית הזו.

ביום שורר כאן חום יבש. נערות אוזבקיות עם שמשיות צבעוניות פסעו על רקע חזיתות המדרסות, שאריחיהן פיקסלים של יופי בגוני כחול־ירוק־סגול־צהוב. בצל עצי התות העתיקים שיחקו זקנים שח בכריעה, אומנים ריקעו נחושת בנקישות פטישים. מצודת ארמון האמירים (Ark), מינרט קאלון (Kalon) העצום והמסגד הענק בעל כיפת הטורקיז הם מראה בלתי נשכח של יופי ושל הרמוניה, במיוחד בשיטוט של אחר צהריים.

סמרקנד היא שחרזדה

צפונה מבוכרה נמצא ערוץ סארמיש (Sarmish), שבו ציורי סלע המתארים בעלי חיים וסצנות של ציד, כמו גלריה קדמונית מתקופת הנחושת, מעשה ידיהם של נוודים על דרכי הסחר הקדומות. זהו פארק לאומי, וביום ראשון תושבי האזור באו לפיקניק, שתו וודקה

9

10

ואכלו תות עץ לבן שטעמו גן עדן. ישבתי עם הנשים, צוחקת איתן כאילו מבינה כל מילה. בת כמה את, התעניינו, ועמדו על כך שאנחש את גילה של כל אחת מהן ופרצו בצחוק בכל פעם שניחשתי. נקבתי בכוונה במספרים נמוכים בעשר שנים ממה שחשבתי באמת, ולפי תגובותיהן היה נדמה לי שדייקתי. הגברים שיחקו שש־בש ודמקה ומזגו לי ערק.

אם ערי דרך המשי של אסיה התיכונה הן קרעי אגדה, סמרקנד היא שחרזדה. יש בה כיפות טורקיז חלומיות שצורתן כשל בצל, וכל קסמי המזרח כמו קמים בה לתחייה. ישבנו בצלו של עץ תות מול המאוזוליאום המהמם ביופיו גורי אמיר (Gur-e-Amir). בנה אותו לעצמו השליט האדיר טימור לנג (טימור הצולע). לפי גרסה אחרת, הוא בנה אותו לזכר נכדו האהוב, שמת ב־1403).

בילדותי שמעתי סיפורים על טימור לנג, שבמאה ה־14 הטיל את חיתתו על עולם ומלואו, הרס עד היסוד רבות מעריה של אסיה התיכונה, ובנה אותן מחדש בסגנון ובפאר שאין שני להם. עכשיו התברר לי שמוצאו של טימור הוא משבט Barlas (ברלס), כשם נעוריי מהבית, ברלס. אבא שלי אהב להתלוצץ ולספר שאחד מאבות אבותיו, אדם בשם ברלסינה, היה יועץ בחצרו של ג'ינג'ס חאן. סגרתי מעגל?

למרות ההרס שזרע, באוזבקיסטן טימור לאנג הוא גיבור לאומי. "האוזבקים אוהבים להתעלם מקטעים מסוימים בהיסטוריה", אמרה המדריכה המקומית לולה בחיוך שובב. בחורה משכילה ועצמאית כמוה, אם תינשא לגבר אוזבקי ממשפחה מסורתית, תהרה ותשב בבית. "אם אנשא לזר, רוסי למשל, אוכל לצאת לעבודה גם אחרי שייוולדו ילדים", הסבירה תוך שיטוט בכיכר רג'יסטן (Registan) המפורסמת, ששלוש המדרסות שלה כמו נבנו כדי לסמא את העיניים ביופיין.

"כשגדלים במקום כזה של יופי, לא תמיד מעריכים אותו", אמרה. "הבנתי זאת כשנסעתי לארצות הברית לחילופי סטודנטים. כשהראיתי להם תמונות של סמרקנד, הם היו מהופנטים". אכן, לו זה היה באמריקה, היו עוטפים את סמרקנד בצלופן וקושרים בסרט ורוד.

ביקרנו גם בבית הקברות היהודי. חלפנו על־פני מצבות שעליהן חקוקים פני הנפטרים וקורותיהם: לרופא – סטטוסקופ, לגיבור – מדליות, כל מנוח ותחום עיסוקו. ומבית הקברות – לשווקים. השוק של סמרקנד קורץ בהרריו פירות יבשים, בלימונים כתומים ובגזרים צהובים, משמשים שאין טעימים מהם, גרעיני תירס מיובשים, וגם חומוס, אפונה ושעועית. גבניות צרו כדורי גבינה, תגרניות חייכניות בצעו חלות דבש, צועניות עם מחתות רוחשות פיזרו קטורת למזל ולברכה.

במרחק לא רב מסמרקנד נמצאת אורגוט (Urgut), שבה מתקיים בכל ראשון ושלישי שוק ססגוני ענק, שבו מוכרים וקונים כובעים ומעילים רקומים, שמלות קטיפה ומשי, כלי אוכל ורקמות סוזאני (רקמת מחט, אופיינית למרכז אסיה; סוזאן בפרסית פירושו מחט), נעלי עור קלות ונעלי לכה מבריקות, תבלינים, סוכריות, כוסברה ופירות, תכשיטים ודולרים.

יפהפיות מקומיות בעלות עיניים פרסיות וגבות מחוברות בעיפרון מוכרות בדים של אלף לילה ולילה. נשים חייכניות ובריאות בשר אופות לחם סמוסה ומדביקות כדורי בצק על דופנותיו הלוהטות של תנור חרס. אי־אפשר לדמיין את אסיה התיכונה בלי השווקים שלה.

קירגיזטן: כמה יפה וירוקה

אני הכרתי אותה מהסיפורים של אבא בשמה הקודם, פרונזה (Frunze), על־שמו של גנרל רוסי מהולל. ב־1991, עם התפרקותה של ברית המועצות, היא חזרה לשמה המקורי בישקק, הלוא היא בירת קירגיסטן. הנוסעים עלו למטוס ובידיהם סלים עם דובדבנים, עם ביצים, עם לחם. נחתנו בנמל התעופה מאנס (Manas), שנקרא על־שמו של הגיבור הלאומי האפי הקירגיזי בן המאה העשירית. אף שאיש אינו יודע כיצד נראה, ואם בכלל היה, פסליו מקשטים את כיכרות בישקק ועל־שמו נקראות האוניברסיטה והשדרה הראשית של העיר. גם פסל אדיר של לנין, האל שירד מגדולתו, ניצב נכוחה בכיכר הראשית, אלה טו (Ala Too).

המקום הזה מוכר לצופי טלוויזיה רבים בעולם. כבר שנים שהוא מככב במהומות ובהפיכות ובהדחות. באביב האחרון היו כאן מהומות והוצת בניין משרד המשפטים. זמן קצר קודם לכן הרגו מפגינים את שר הפנים, ועל גגו של "הבית הלבן", שממנו משל נשיא המדינה הנמלט, קורמנבק בקייב, עמדו באותו הזמן צלפים. אבל בזמן שביקרנו שם הכול היה שליו. מחלון המלון נשקפו הרי טיאן שאן, הרי השמיים (שאבא שלי כה הוקסם מהם). על פסגותיהם נחו סרטים לבנים של שלג. כשרואים את חומת ההרים האדירה הזו, המפרידה בין קירגיסטן למערב סין, מבינים מדוע נותרה סין כה מבודדת במשך אלפי שנים.

הסיפורים של אבי על מחוזות דרכי המשי של מרכז אסיה הילכו עליי קסם. נדלתי על המראות של הסטפות, אותן ערבות רחבות ידיים בקזחסטן

11

נסענו מזרחה, לאורכו של עמק הנהר צ'ו (Chu). כמה יפה קירגיסטן וירוקה. חלפנו על־פני הדאצ'ה (בית נופש) של הסופר הקירגיזי צ'ינגיז אייטמטוב, שספרו "והיום איננו כלה" הפך כבר מזמן לקאלט. אייטמטוב, שנפטר ב־2008, נקבר במרחק של כמה עשרות קילומטרים מכאן, ב־Ata Beiit, אתר הנצחה לאומי קודר בהרים, שבו קבורים גם קורבנות רבים מתקופת סטלין.

אזרחים גרמנים שחיו באזור הוולגה והוגלו לקירגיסטן על־ידי סטלין הם כיום חלק ממישמש אתני של קירגיזים, דונגן (קירגיזים מוסלמים ממוצא סיני), אויגורים, רוסים. באפרים הירוקים שליד אגם Issyk Kul, אחת מפניני הטבע של קירגיסטן, משחקת חבורת נערים על סוסים. הפרשים הצעירים האלה, שנולדו על האוכף, ניסו לחטוף זה לזה פגר של כבש. כל עם ומשחקי הילדות שלו. שתי מקומיות נלבבות כיבדו אותי בחלב סוסות, קומיס (חלב סוסה מותסס, המשקה המסורתי של עמי מרכז אסיה). זה טוב לבריאות, אמרו.

קזחסטן: נפט וזהב

אחרי ארבע שעות של חום ודוחק במעבר הגבול הגענו לקזחסטן, ממלכתו של הנשיא נורסולטן נזרבאייב, ארץ של נפט וגז, זהב עופרת, טיטניום ומרבצי אורניום. הדרך לאלמטי הבירה, היא אלמה אטא ההיסטורית, שעל טעמם של תפוחיה האגדיים גדלתי, היא דוגמית לסטפות של קזחסטן – ערבות בלי קץ ובלי סוף, עם הנוף הכי חדגוני בעולם של מישורי עשב, הרים ירוקים במרחק, להקות של קאקים ועורבי מזרע, ובאביב פרחים משובבי נפש.

מכל ארצות אסיה התיכונה, השיעור הגבוה ביותר של נוודים נמצא כאן, במקום שבו התפתחו העמים מגדלי הסוס. נצבט לי הלב. לא יכולתי שלא להיזכר בסיפוריו של אבא שלי על ליקוי החמה המלא בצהרי יום, שהתרחש תוך כדי נדודיו, אי־שם בלבה של ערבה בלתי מופרעת, על הבהלה שאחזה בשל כך בבעלי החיים סביב, ועל הקוזחית שעשתה לו כבוד גדול והציעה לו מיטה על־גבי דלת ישנה ביורטה (אוהל) שלהם. באותן השנים הוא ניזון בעיקר מקומיס ומגבינות קשות כאבן, ומאז ועד יום מותו לא טעם יותר חלב ויוגורט.

אם בערבות קזחסטן דוהרים סוסים, באלמטי – עיר ענקית המפתיעה במבניה האולטרה מודרניים, בשדרותיה הרחבות ובגניה המטופחים – דוהרות מכוניות. בעיר שבמאה ה־12 שגשגה על דרך המשי זורמים כיום מיליון ומשהו כלי רכב, מקור לא אכזב לזיהום אוויר. אסטנה היא בירת קזחסטן (מ־1998), אבל אלמטי הייתה ועודנה בירתה התרבותית של המדינה.

בפארק פנפילוב הנהדר ניצבת אנדרטה רבת עוצמה לזכר הגנרל הרוסי עטור התהילה איוואן פנפילוב. הוא היה מפקד הדיוויזיה שהגנה על מוסקבה בפני הצבא הגרמני במלחמת העולם השנייה, עמידה הרואית של מעטים מול רבים. ישראלים רבים גדלו על המיתוס ועל הספר, שחולק בשעתו בפלמ"ח ובצה"ל כמודל חיקוי. לך תסביר את זה לזוגות הצעירים שהגיעו לפארק ביום כלולותיהם, כדי להניח זר פרחים לרגלי האנדרטה.

רכבות משא רבות נוסעות עדיין על־גבי מסילות הברזל של אסיה התיכונה, נושאות סחורות וחומרי גלם לאורכן ולרוחבן של המדינות שבהן ביקרנו. בכל פעם שראינו רכבת משא כזאת, שקרונותיה רבים מספור והיא מתגלגלת לאיטה על הפסים, לא יכולתי שלא לחשוב שאולי על המסילה הזו בדיוק אבא שלי נסע אי־אז, בזמנים שנראים כיום כמו לקוחים מכוכב אחר. ●

g@globes.col.il

10. קירגיזטן. נערים שנולדו על האוכף משחקים בפגר של כבש

11. בערבות קזחסטן. יורטות (אוהלי נוודים מסורתיים). שיעור הנוודים הגדול ביותר במרכז אסיה